

УДК 332.14:330.322:330.341.1](477)

Руденко О.А.*старший викладач кафедри менеджменту
та бізнес-адміністрування
Черкаського державного технологічного університету***Іванова Є.О.***магістрант
Черкаського державного технологічного університету***Соколова А.В.***магістрант
Черкаського державного технологічного університету*

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У статті здійснено оцінку інвестиційної привабливості та інноваційної результативності регіонів України. Досліджено інноваційну діяльність промислових підприємств за регіонами. Визначено структуру проблемних питань іноземних інвесторів в Україні.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, інноваційна активність, регіон, інвестиційно-інноваційний потенціал, іноземні інвестиції, інновації.

Руденко О.А., Іванова Е.А., Соколова А.В. ОЦЕНКА ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ И ИННОВАЦИОННОЙ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

В статье осуществлена оценка инвестиционной привлекательности и инновационной результативности регионов Украины. Исследована инновационная деятельность промышленных предприятий по регионам. Определена структура проблемных вопросов иностранных инвесторов в Украине.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, инновационная активность, регион, инвестиционно-инновационный потенциал, иностранные инвестиции, инновации.

Rudenko O.A., Ivanova E.O., Sokolova A.V. EVALUATION OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS AND INNOVATIVE RESULTIVITY OF REGIONS OF UKRAINE

The article assesses the investment attractiveness and innovation performance of the regions of Ukraine. The innovative activity of industrial enterprises by regions is investigated. The structure of problem issues of foreign investors in Ukraine is determined.

Keywords: investment attractiveness, innovation activity, region, investment and innovation potential, foreign investments, innovations.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування і розвиток сучасної економіки неможливі без активного залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій. Залучення інвестицій стимулює економічне зростання, розвиток інновацій, активізацію підприємницької діяльності, створення додаткових та збереження наявних робочих місць тощо. Однак інвестиційна привабливість України декілька років поспіль залишається досить низькою, тому дослідження стримуючих факторів залучення інвестицій та розроблення заходів щодо підвищення інвестиційно-інноваційної привабливості національної економіки є важливою й актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти досліджуваної проблеми висвітлено у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців: І. Бланка, Я. Бондаренка, П. Борщевського, Є. Величко, М. Герасимчука, М. Дем'яненка, В. Карсекіна, М. Крейниної, Ю. Лукашина, М. Мельника, О. Мозгового, А. Музиченко, А. Пересади, М. Савлука, В. Савчука, Д. Данінга, М. Портера, П. Фішера, С. Хаймера, У. Шарпа та ін.

Разом із тим аналіз зазначених джерел свідчить про те, що низка питань, пов'язаних з оцінкою інвестиційно-інноваційної привабливості регіонів, вивченням факторів та резервів її підвищення, їх прогнозуванням, залишаються невирішеними, тому існує потреба в подальших теоретико-методичних та практичних дослідженнях у цьому напрямі.

Мета статті полягає у здійсненні оцінки інвестиційної привабливості та інноваційної результатив-

ності регіонів України, виявленні причин низької інвестиційно-інноваційної активності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Привабливість регіону для інвестицій та бізнесу формується під впливом цілої низки факторів, а тому комплексний аналіз їх дії та ступеню впливу на прийняття рішень підприємцями, який можливий із застосуванням інтегральних індексів, є необхідним інструментом обґрунтування регіональної соціально-економічної політики.

Структура індексу інвестиційної привабливості регіонів України побудована з урахуванням так званих «жорстких» та «м'яких» факторів (табл. 1). З даних табл. 1 можемо спостерігати, що найбільш привабливими вважаються Львівська, Івано-Франківська, Одеська, Вінницька області та м. Київ, які займають перші п'ять місць у рейтингу. Дніпропетровська область посіла лише шосте місце, а її рейтинг зменшився. Таким чином, інвестиційно привабливими стали регіони, далекі від арени військових дій та близькі до кордону з країнами ЄС.

Незважаючи на зростання інвестиційної привабливості західних регіонів, інвестиційна активність у них не зростає (за винятком Івано-Франківської області). Загалом інвестиційний клімат у регіонах України більш сприятливим не став, хоча, зрозуміло, в західних регіонах він більш привабливий порівняно зі східними. Структуру капітальних інвестицій, що характеризує рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України протягом 2010-2016 рр., представлено в табл. 2.

У 2016 р. у структурі капітальних вкладень за регіонами України переважають м. Київ (29,68%),

Дніпропетровська (9,52%) та Київська (9,45%) області. Найнижчий рейтинг інвестиційної привабливості в 2016 р. є характерним для Чернівецької області. Позитивна динаміка капітальних інвестицій спостерігалася тільки до 2012 р., коли загальна кількість інвестицій становила 273 256,0 млн. грн. Починаючи з 2013 р. відбулося зменшення обсягів інвестицій на 9,0% у 2013 р. і 20,0% у 2014 р., що є досить негативною тенденцією. Проте в 2015 р. капітальні інвестиції помітно збільшилися переважно в усіх регіонах України, крім Донецької (8 304,3 млн. грн.) та Луганської (2 060,1 млн. грн.) областей. Саме у цих регіонах було помітне змен-

шення інвестицій, оскільки нині вони є окупованими територіями України.

Тенденція до скорочення обсягів капітальних вкладень може свідчити про не досить сприятливий клімат в Україні для інвестицій і ведення бізнесу, а серед негативних регіональних факторів слід назвати несприятливий регуляторний клімат та корупцію. Але центральні області України мають такі переваги (сильні сторони) та можливості для інвестування, розвитку бізнесу і підприємництва, як: родючі землі, природні ресурси, розвинені споживчий ринок та інфраструктура, активна робота влади з бізнесом, підтримка та просування інвести-

Таблиця 1

Індекс інвестиційної привабливості регіонів України

Місце	Регіон	Бали	
		2013 р.	2014 р.
1→8	Харківська область	1,519	1,404
2→1	Львівська область	1,483	1,601
3→22	Донецька область	1,471	1,281
4→5	м. Київ	1,459	1,419
5→6	Дніпропетровська область	1,450	1,418
6→27	АР Крим	1,434	1,228
7→13	Київська область	1,412	1,353
8→14	Рівненська область	1,402	1,343
9→23	Луганська область	1,397	1,280
10→24	Закарпатська область	1,380	1,274
11→3	Одеська область	1,377	1,459
12→18	Черкаська область	1,373	1,310
13→4	Вінницька область	1,368	1,428

14→15	Сумська область	1,365	1,339
15→2	Івано-Франківська область	1,348	1,478
16→16	Миколаївська область	1,344	1,344
17→11	Тернопільська область	1,334	1,356
18→10	Житомирська область	1,329	1,385
19→7	Волинська область	1,323	1,410
20→25	Херсонська область	1,323	1,264
21→9	Чернігівська область	1,318	1,397
22→19	Хмельницька область	1,318	1,289
23→20	Полтавська область	1,291	1,283
24→21	Кіровоградська область	1,290	1,283
25→12	Запорізька область	1,270	1,355
26→26	Чернівецька область	1,226	1,250

Джерело: складено на основі [1]

Таблиця 2

Структура капітальних інвестицій за регіонами України в 2010-2016 рр., %

Області	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.*	2015 р.*	2016 р.*
Україна	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Вінницька	1,96	2,11	2,13	2,45	2,59	2,70	2,39
Волинська	0,98	1,07	1,19	1,33	1,54	2,26	1,84
Дніпропетровська	8,87	9,17	8,24	8,52	9,28	9,49	9,45
Донецька	8,30	11,11	11,61	11,17	6,00	3,04	3,30
Житомирська	1,11	1,04	1,06	1,20	1,32	1,48	1,59
Закарпатська	1,22	1,26	1,00	1,06	1,20	1,38	1,14
Запорізька	4,41	2,77	2,64	2,74	3,21	2,85	3,13
Івано-Франківська	2,42	1,76	1,89	1,92	3,12	3,52	2,01
Київська	6,28	7,32	7,45	8,28	8,96	8,92	9,52
Кіровоградська	1,18	1,65	1,67	1,29	1,42	1,49	1,89
Луганська	3,13	2,89	3,01	4,55	2,38	0,75	0,89
Львівська	4,89	5,02	4,09	3,93	4,35	4,90	5,20
Миколаївська	2,45	1,78	1,72	2,00	1,72	2,19	2,80
Одеська	5,38	3,87	5,35	4,75	4,27	3,66	4,60
Полтавська	3,48	3,26	3,74	3,82	4,02	3,05	3,37
Рівненська	1,07	1,06	1,01	1,14	1,28	1,59	1,25
Сумська	1,21	1,25	1,05	1,09	1,28	1,34	1,59
Тернопільська	1,18	1,05	1,24	1,19	1,18	1,40	1,38
Харківська	4,47	5,40	5,40	3,72	3,66	4,12	4,81
Херсонська	1,05	1,11	0,89	0,85	1,01	1,14	1,33
Хмельницька	1,63	1,47	1,28	1,46	1,86	2,49	2,69
Черкаська	1,57	1,34	1,38	1,37	1,49	1,64	1,88
Чернівецька	0,95	0,74	0,82	0,90	0,77	1,02	0,75
Чернігівська	1,05	0,99	1,00	1,14	1,19	1,30	1,53
м. Київ	29,75	29,48	29,14	28,14	30,91	32,27	29,68

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, у 2014 р. також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено на основі [2]

дійних проектів місцевою владою, можливості виділення вільних земельних ділянок для інвестиційних проектів та доступність інформації про них, розвиток сільського господарства та харчової промисловості, створення індустріальних (агроіндустріальних) парків. Разом із тим слабкими сторонами та загрозами виступають: бездіяльність і непрозорість влади, часті кадрові зміни в органах влади, конфлікти між органами влади, корупція, рейдерські захоплення, непоінформованість населення щодо можливостей ведення бізнесу, небажання започатковувати власну справу, відхід інвесторів із регіону.

У світовому рейтингу інвестиційної привабливості за 2016 р. Україна посіла 130-е місце (у 2015 р. – 89-е місце) зі 174 країн. Сусідами України в рейтингу є Алжир (129-е місце) та Ірак (131-е місце) [3]. Перше місце у світі за індексом інвестиційної привабливості займає Гонконг. До п'ятірки лідерів також входять Сінгапур, Нідерланди, Швейцарія та Норвегія. Росія розмістилася на 100-му місці. Щоб переламати тенденцію погіршення інвестиційної привабливості України, необхідні рішучі реформи, які забезпечать ріст ВВП щонайменше 10% щороку. Це неможливо без цілісної системи дій економіки та формування сприятливого регулятивного середовища. У 2017 р. уряд України розраховує залучити близько 5 млрд. дол. інвестицій.

На основі оцінки інвестиційного середовища Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) за підтримки проекту «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність» (ЛІНК) Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) Держінвестпроект України провів опитування інвесторів, що здійснюють свою діяльність у країні. Під час опитування компаніям пропонувалося визначити основні проблемні питання, що виникають у них під час здійснення діяльності в Україні. Відповідно до сформованого рейтингу, основною проблемою іноземних інвесторів в Україні є відносини з податковими органами (22,8% респондентів відзначили це серед своїх проблемних питань) [4]. Друге та третє місця ділять між собою питання перевірок та недосконалого нормативно-правового регулювання – з такими проблемами стикаються у своїй діяльності 14,45% іноземних інвесторів, що взяли участь у опитуванні. Проблеми у сфері земельних питань турбують 11,8% респондентів, відносини з митними органами – 11,03%. Порядком здійснення ліцензійних та дозвільних процедур не задоволені 10,27% опитаних респондентів, реєстраційних процедур – 9,5%. Окрім того, 5,7% респондентів повідомили про наявність інших проблемних питань, серед яких відзначалися, зокрема, рейдерство, високі ціни на сировину тощо (рис. 1).

Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств спостерігалася в Миколаївській, Харківській, Кіровоградській, Івано-Франківській, Запорізькій, Херсонській, Сумській, Одеській, Львівській і Тернопільській областях (табл. 3).

Протягом усього досліджуваного періоду спостерігалася позитивне явище збільшення частки інноваційно активних підприємств у 16 областях України, проте найбільш помітні результати були характерними для Миколаївської, Одеської, Рівненської, Сумської, Херсонської, Хмельницької та Черкаської областей. Якщо порівняти з 2014 р., то найрозвиненішими інноваційними регіонами саме у цьому періоді були Херсонська, Запорізька, Івано-Франківська, Харківська, Миколаївська, Сумська, Кіровоградська, Одеська, Львівська області, а також м. Київ.

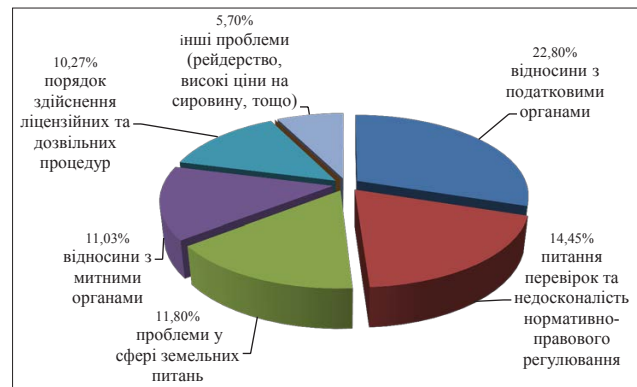

Рис. 1. Структура проблемних питань іноземних інвесторів в Україні

Джерело: складено на основі [5]

Таблиця 3
Інноваційна діяльність промислових підприємств за регіонами в 2015 р.

Регіони	Кількість інноваційно активних підприємств		Обсяг витрат на інноваційну діяльність, млн. грн.	Обсяг реалізованої інноваційної продукції усього, млн. грн.
	усього, од.	у % до загальної кількості об'єктів підприємств		
Україна	824	17,3	13813,7	23050,1
Вінницька	25	14,7	575,3	192,4
Волинська	12	11,5	65,3	383,6
Дніпропетровська	63	13,0	7568,9	1145,5
Донецька	28	11,7	827,6	4591,8
Житомирська	28	15,5	32,6	372,3
Закарпатська	14	10,1	22,5	583,2
Запорізька	49	20,9	321,0	3162,3
Івано-Франківська	27	21,6	92,2	242,0
Київська	44	13,3	144,8	618,8
Кіровоградська	25	24,8	127,7	354,7
Луганська	9	11,3	24,3	373,2
Львівська	64	19,3	277,8	1193,9
Миколаївська	29	31,2	291,6	71,2
Одеська	36	19,4	49,7	544,4
Полтавська	30	16,2	128,5	1938,5
Рівненська	13	10,6	6,9	67,3
Сумська	23	19,8	162,3	1751,9
Тернопільська	16	17,4	14,6	249,3
Харківська	117	28,6	667,0	2742,4
Херсонська	19	20,7	70,1	175,4
Хмельницька	18	12,3	66,7	127,1
Черкаська	25	17,2	53,5	289,7
Чернівецька	9	17,0	18,8	100,0
Чернігівська	15	13,3	35,0	95,9
м. Київ	86	17,3	2169,0	1683,3

У розрізі видів економічної діяльності як такі, що застосовують інновації, слід виокремити підприємства з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (47,5%), автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів (38,2%), комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (37,5%), інших транспортних засобів (36,1%),

коксу та продуктів нафтопереробки (28,6%), електричного устаткування (28,2%).

У 2015 р. 570 підприємств реалізувало інноваційну продукцію на суму 23,1 млрд. грн. Серед таких підприємств 37,4% реалізували продукцію за межі України, обсяг якої становив 10,8 млрд. грн. Кожне четверте підприємство реалізувало продукцію, що була новою для ринку. В 2014 р. 905 підприємств реалізувало інноваційну продукцію на 25,7 млрд. грн., або 2,5% загального обсягу реалізованої промислової продукції.

Вищою за середню по Україні частка реалізованої інноваційної продукції серед регіонів спостерігалася у Сумській, Полтавській, Закарпатській, Херсонській, Івано-Франківській, Харківській та Кіровоградській областях. У розрізі видів економічної діяльності – на підприємствах з виробництва коксу та продуктів нафтопереробки (13,7%), машинобудування (8,2%), з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (6,1%), хімічних речовин і хімічної продукції (4,8%), іншої діяльності щодо поводження з відходами (4,5%).

У 2015 р. 414 промислових підприємств впровадили 3 136 інноваційних видів продукції, з яких 548 – нових виключно для ринку, 2 588 – нових лише для підприємства. Із загальної кількості впровадженої продукції 966 – нові види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо. Найбільшу кількість інноваційних видів продукції впроваджено на підприємствах Тернопільської (27,2% загальної кількості впроваджених видів інноваційної продукції), Запорізької (12,7%), Львівської (8,0%), Харківської (6,6%) областей та м. Києва (14,4%); за видами економічної діяльності – на підприємствах з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (22,9%), паперу та паперових виробів (16,2%), харчових продуктів (11,3%), металургійного виробництва (5,5%). Порівняно в 2014 р. інноваційні види продукції впроваджували 600 підприємств, кількість таких видів становила 3 661 найменування, з них 1 314 – нові види машин, устаткування, прилади, апарати тощо.

Також можна спостерігати зменшення кількості впроваджених нових видів машин та устаткування з усього обсягу впроваджених інноваційних видів продукції в 2015 р. порівняно з 2014 р. на 348 одиниць, або на 26,5%. Проте порівняно з 2013 р. кількість нових видів машин та устаткування збільшилася на 157 одиниць, або на 19,4% (рис. 2).

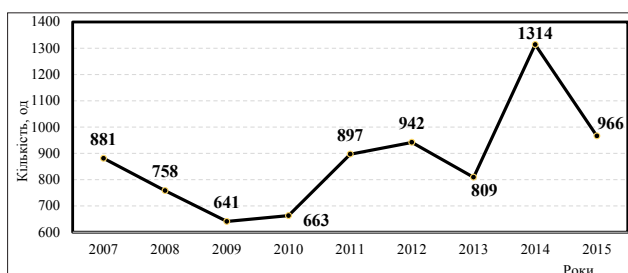

Рис. 2. Динаміка кількості впроваджених нових видів машин та устаткування в Україні протягом 2007-2015 рр.

Джерело: складено на основі [6]

Протягом усього досліджуваного періоду простежується тенденція до зростання кількості впроваджених нових видів машин та устаткування, що є досить позитивною тенденцією. Найвищий рівень даного показника спостерігався у 2014 р. – 1 314 од.,

а в 2015 р. – скоротився до 966 од., що водночас є значно більшим, ніж значення показника в усіх попередніх досліджуваних періодах.

Кількість упроваджених інноваційних технологічних процесів (нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції) в 2015 р. становила 1 217, найбільше з яких впровадили підприємства Харківської (17,4%), Сумської (15,2%), Запорізької (9,4%), Дніпропетровської (6,3%) областей та м. Київ (12,5%); за видами економічної діяльності – на підприємствах з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (25,3%), інших транспортних засобів (12,3%) та харчових продуктів (7,8%). Із загальної кількості впроваджених інноваційних технологічних процесів 458 – маловідходні, ресурсозберігаючі. Для порівняння: у 2014 р. інноваційні процеси впровадили 614 підприємств, з яких 459 – нові або вдосконалені методи обробки та виробництва продукції (технологічні процеси), кількість яких становила 1 743, у т. ч. маловідходних, ресурсозберігаючих – 447; 123 підприємства – нові або вдосконалені методи логістики, доставки чи розповсюдження продукції, 190 – нова або вдосконалена діяльність із підтримки процесів матеріально-технічного обслуговування або операцій щодо закупівель, обліку або розрахунків. Організаційні інновації здійснювало 125 підприємств, маркетингові – 157.

У 2014 р. основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишалися власні кошти підприємств – 6 540,3 млн. грн. (або 85,0% загального обсягу витрат на інновації). Кошти державного бюджету отримали дев'ять підприємств, місцевих бюджетів – 12, загальний обсяг яких становив 349,8 млн. грн. (4,6%); кошти вітчизняних інвесторів отримали шість підприємств, іноземних – 11, загалом їх обсяг становив 146,9 млн. грн. (1,9%); кредитами скористалося 39 підприємств, обсяг яких становив 561,1 млн. грн. (7,3%). У 2015 р. кількість власних коштів для фінансування інноваційної діяльності збільшилася на 105,3%, що, на нашу думку, є досить позитивним явищем (рис. 3).

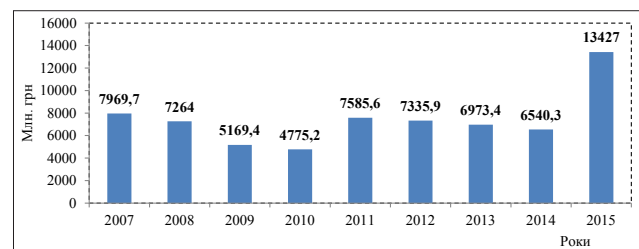

Рис. 3. Динаміка власних коштів підприємств, виділених на інноваційну діяльність в Україні, протягом 2007-2015 рр.

Джерело: складено на основі [7]

Отже, з вищевикладеного можна зробити висновок, що інноваційна діяльність в Україні має регресивний характер. Кількість інноваційно активних підприємств, а також підприємств, які впроваджували інноваційні види продукції та інноваційні процеси на протязі трьох років, зменшується, що є негативною обставиною в інноваційному розвитку України.

Висновки. Для підвищення інвестиційно-інноваційної привабливості, поліпшення інвестиційного клімату в Україні та активізації іноземного інвестування вважаємо за доцільне запровадження таких заходів:

– посилення захисту прав власності шляхом реформування законодавства і правоохоронних органів;

– забезпечення виконання законів щодо боротьби з корупцією та зменшення адміністративного тиску на бізнес;

– стабілізація банківської системи, запобігання подальшим банкрутствам фінансових установ та забезпечення пільгового податкового режиму під час здійснення великих капіталовкладень в економіку України;

– усунення технічних бар'єрів у процесі відшкодування ПДВ та митного оформлення товарів;

– активізація боротьби з інфляцією не тільки монетарними методами та відміна мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення, проведення земельної реформи;

– забезпечення рівномірного розподілу обсягів іноземних інвестицій по всій Україні шляхом підвищення інвестиційно-інноваційного потенціалу регіонів, не привабливих для іноземних інвесторів;

– здійснення антимонопольних заходів та забезпечення внутрішнього конкурентного середовища для розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності;

– розвиток системи державних гарантій, що надаються інвестору в пріоритетних для України напрямках інвестування, та активізація заходів щодо формування позитивного іміджу України.

Запровадження запропонованих шляхів підвищення рівня інвестиційно-інноваційної привабли-

вості України призведе до надходження інвестицій, особливо іноземних, та забезпечить створення умов для переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/materials/pr/20142904/RIPR2014.pdf>.
2. Капітальні інвестиції за регіонами / Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Наше місце в світових рейтингах (інфографіка) // Сьогодні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.segodnya.ua/life/stories/nashe-mesto-v-mirovyh-reytingah-infografika-684681.html>.
4. Руденко О.А. Інвестування малого та середнього бізнесу / О.А. Руденко // Донбас-2020: перспективи розвитку очима молодих учених: VIII Міжнародний науково-практичний форум (Красноармійськ, 31 травня – 1 червня 2016 р.). – Красноармійськ: ДонНТУ, 2016. – С. 315-318.
5. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://r.bookap.info/work/101116/Analichnij-zv-t>.
6. Впровадження інновацій на промислових підприємствах / Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Джерела фінансування інноваційної діяльності / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.